

Arkadiusz Żabiński

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

FISKALNE STYMULANTY WZROSTU GOSPODARCZEGO W WYBRANYCH KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

1. Wstęp

Polityka fiskalna rozumiana jako dobór źródeł i metod gromadzenia dochodów publicznych, jak też kierunków i sposobów realizacji wydatków publicznych dla osiągnięcia celów społecznych i gospodarczych, ustalonych przez właściwe organy publiczne¹, ma podstawowe znaczenie w procesie kreowania długotrwałego wzrostu gospodarczego. Na jej skuteczność wpływ ma odpowiedni dobór narzędzi fiskalnych. Dobór narzędzi fiskalnych zdeterminowany jest m.in. specyfiką społeczno-gospodarczą danego kraju.

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej, mimo że przechodziły podobną drogę do gospodarki rynkowej i Unii Europejskiej, często wybierały różne koncepcje polityki fiskalnej i w różny sposób dobierały narzędzia fiskalne do osiągania celów społecznych i gospodarczych. Zadaniem artykułu jest próba analizy doboru i skuteczności narzędzi wydatkowej strony polityki fiskalnej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w celu stymulowania wzrostu gospodarczego jako podstawowej funkcji polityki fiskalnej. Analizę przeprowadzono dla gospodarki Polski, Węgier i Rumunii w latach 2003-2008. W badaniach wykorzystano metody opisowe i statystyczne. Dobór systemów gospodarczych opierał się na kryteriach geograficznych i historycznych. Wszystkie trzy kraje przyjęły gospodarkę rynkową w podobnym czasie i z podobnymi doświadczeniami wstąpiły do Unii Europejskiej. We wszystkich przemiany gospodarcze wiązały się z narastaniem podobnych napięć społecznych, których rozwiązania oczekiwano od wydatkowej strony polityki fiskalnej.

¹ Z. Fedorowicz, *Polityka fiskalna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1998, s. 7.

2. Wpływ poziomu oraz struktury wydatków publicznych na wzrost gospodarczy

Przy ocenie polityki fiskalnej danego kraju niezbędny staje się dobór odpowiednich kryteriów. Pierwszym z omawianych kryteriów jest poziom wydatków publicznych mierzony udziałem w PKB. Dla krajów uprzemysłowionych średnia wielkość wydatków wynosi ok. 45-50% PKB. Istnieje jednak duże zróżnicowanie w podejściu do wielkości wydatków publicznych od Litwy czy Irlandii (ok. 35%) do krajów skandynawskich (ok. 55%)². Jednocześnie w literaturze przeważa pogląd o negatywnym wpływie wysokich wydatków publicznych na gospodarkę. Wynika to przede wszystkim z przeświadczenia o niskiej efektywności sektora publicznego w realizacji zadań publicznych i z naturalnej tendencji do wzrostu biurokracji. Nie bez znaczenia jest również argument, że wysoki poziom wydatków budżetowych wymusza wysoki poziom opodatkowania. Ten czynnik z kolei obniża konkurencyjność gospodarki i może prowadzić do spadku inwestycji szczególnie ważnych dla gospodarki wschodzącej. Opinie o negatywnym wzroście wysokich wydatków publicznych na gospodarkę potwierdzają również badania Tanzięgo i Schuknechta przeprowadzone na 24 krajach w połowie lat 90.³

Wskaźnikiem, którego wysokość jest powszechnie akceptowana, jest wysokość deficytu budżetowego w stosunku do PKB. Powszechnie uznawany jest pozytywny wpływ na politykę fiskalną, jaki miało przyjęcie 3-procentowego limitu deficytu budżetowego w Pakcie Stabilności i Rozwoju. Przyjęte rozwiązania fiskalne w zakresie limitu deficytu i sankcje za jego niedotrzymanie już same w sobie dyscyplinują kraje, które dotychczas miały z tym problem, jak np. Włochy. Badania empiryczne potwierdzają, że kraje, które obniżyły znacznie poziom deficytu, notowały w konsekwencji wyższy długookresowy wzrost gospodarczy, a niekorzystne konsekwencje społeczne niwelowane były przez pozytywne efekty wzrostu⁴.

Również powszechnie akceptowany jest pogląd o negatywnym wpływie na gospodarkę wysokiego poziomu długu publicznego. 60-procentowy poziom długu w relacji do PKB i konsekwencje za jego przekroczenie zapisane w Pakcie Stabilności i Rozwoju skutecznie jednak determinują prowadzoną przez większość państw UE politykę fiskalną. Wysokość długu automatycznie przekłada się na koszty jego obsługi. Kraje z wysokim długiem publicznym muszą dodatkowo oferować wyższą stopę procentową przy sprzedaży papierów skarbowych. Wysokie koszty obsługi długu publicznego determinują dodatkowo strukturę wydatków budżetowych, zwiększając pulę wydatków sztywnych i zmniejszając paletę narzędzi fiskalnych możliwych do wykorzystania w procesie stymulowania wzrostu gospodarczego.

² Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

³ M. Piotrowska, *Wzajemnie oddziaływanie polityki monetarnej i fiskalnej w obszarze euro*, <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/41/10>.

⁴ Tamże.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki fiskalne w gospodarce polskiej w latach 2003-2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Deficyt budżetowy jako % PKB	-6,3	-5,7	-4,3	-3,8	-2,0	-3,9
Dług publiczny jako % PKB	47,1	45,7	47,1	47,7	44,9	47,1
Wydatki budżetowe jako % PKB	44,6	42,6	43,4	43,8	42,1	43,1
Główne składniki wydatków budżetu państwa w %:						
– wydatki socjalne i transfery	44,3	44,1	41,6	39,8	38,6	37,4
– wydatki osobowe	25,3	24,7	23,5	22,4	23,1	22,6
– wydatki na dobra i usługi publiczne	13,8	13,5	15,4	13,7	14,1	14,8
– obsługa długu publicznego	5,8	6,5	5,5	6,2	5,9	6,4
– wydatki na środki trwałe	6,9	7,1	7,2	8,8	9,1	9,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

W Polsce w latach 2003-2008 deficyt budżetowy kształtował się w przedziale od 2,0 do 6,3% PKB. Można przyjąć, że są to wielkości niekorzystne, gdyż jedynie w roku 2007 był niższy niż przyjęty próg 3%. Rządowi nie udało się więc stabilizować deficytu na bezpiecznym poziomie. Sytuacja ta nie przełożyła się jednak na zwiększenie poziomu relacji długu publicznego do PKB. W roku 2003 wynosiła ona 47,1% i identyczną wartość osiągnęła w roku 2008. Najniższy poziom omawianej relacji zanotowano w roku 2007 i wynosił on 44,9%. Podkreślić należy, że w całym badanym okresie poziom długu publicznego jako relacji do PKB był niższy niż średnia unijna. W roku 2003 poziom polskiego długu stanowił 76% średniej unijnej, w 2004 – 73%, w 2005 – 75%, w 2006 – 78%, w 2007 – 76%, a w roku 2008 – 77%⁵. Poziom polskiego długu charakteryzuje się więc również względną stabilnością w stosunku do średniej UE.

Wydatki budżetu państwa w Polsce w badanym okresie kształtują się w przedziale od 42,1 do 44,6% PKB. Można przyjąć, że relacja ta jest względnie stabilna, gdyż poziom maksymalny jest wyższy jedynie o 5,9% od minimalnego. Również relacja wydatków budżetowych do PKB jest wielkością poniżej średniej dla państw UE, które dla badanego okresu wynoszą od 45,7 do 47,3% PKB⁶.

Analizując strukturę wydatków rządowych, podkreślić należy przewagę wydatków socjalnych nad pozostałymi. Transfery i wydatki socjalne stanowiły w badanym okresie od 37,4 do 45,3% wydatków budżetu centralnego. Ten poziom wydatków socjalnych zbliżony był do średniej EU. Kategoria wydatków pracowniczych finansowanych z budżetu centralnego była drugą pod względem udziału w wydatkach ogółem. Pozycja ta stanowiła od 22,4 do 25,3%. Kolejna kategoria – wydatki na dobra i usługi publiczne, stanowiła od 13,5 do 15,4% w badanym okresie. Również ta pozycja charakteryzowała się względną stabilnością i była zbliżona do średniej

⁵ Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

⁶ Tamże.

unijnej za dany okres wynoszącej 13,7%. Koszty obsługi długu publicznego wynosiły odpowiednio od 5,5 do 6,5% wydatków ogółem przy średniej UE dla lat 2003-2008 wynoszącej 5,7%. Ostatnią z przedstawionych kategorii stanowiły inwestycje w środki trwale mieszczące się w przedziale od 6,9 do 9,8% przy średniej UE dla lat 2003-2008 wynoszącej 5,4%. Uwagę zwraca więc 42-procentowy wzrost udziału inwestycji w wydatkach budżetowych od roku 2003 do 2008.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki fiskalne w gospodarce węgierskiej w latach 2003-2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Deficyt budżetowy jako % PKB	-7,2	-6,4	-7,8	-9,2	-4,9	-3,4
Dług publiczny jako % PKB	58,0	59,4	61,7	65,6	65,8	73,0
Wydatki budżetowe jako % PKB	49,1	48,9	50,1	51,9	49,7	49,8
Główne składniki wydatków budżetu państwa w %:						
– wydatki socjalne i transfery	36,4	35,0	35,5	35,7	36,2	35,2
– wydatki osobowe	25,4	24,1	25,0	23,4	23,8	23,4
– wydatki na dobra i usługi publiczne	12,8	13,1	12,5	13,5	13,9	14,2
– obsługa długu publicznego	7,9	8,7	7,7	7,6	8,7	9,2
– wydatki na środki trwałe	6,3	6,9	6,7	8,5	7,6	5,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

Deficyt budżetowy Węgier w latach 2003-2008 kształtował się w przedziale od 3,4 do 9,2% PKB. Są to wielkości przekraczające zdecydowanie próg 3% PKB. Deficyt 9,2% z 2006 r. jest dotychczas najwyższym, jaki uzyskały państwa Unii Europejskiej od 2000 r. Jednocześnie średni poziom deficytu dla UE-27 wyniósł w 2006 r. 1,4%. Deficyt węgierski był więc wyższy o 557%. Wysokość deficytów budżetowych w latach 2003-2008 na Węgrzech była przyczyną zwiększenia poziomu długu publicznego w relacji do PKB. W roku 2003 wynosiła ona 58%, by w 2008 r. osiągnąć już 73%. Tempo wzrostu długu publicznego do PKB świadczy o znacznej utracie przez rząd na Węgrzech sterowności w kształtowaniu finansów publicznych.

Wydatki budżetu państwa na Węgrzech w badanym okresie kształtują się w przedziale od 48,9 do 51,9% PKB. Mimo że relacja ta jest względnie stabilna, to jednak poziom ten jest wyższy niż średnia dla Unii Europejskiej w latach 2003-2008. W roku 2003 relacja wydatki budżetowe-PKB była na Węgrzech wyższa od średniej unijnej o 3,8%, w roku 2004 o 4,2%, w 2005 r. o 6,8%, w 2006 r. o 12%, w 2007 r. o 8,8%, a w roku 2008 osiągnęła poziom 6,4% średniej unijnej.

W strukturze wydatków rządowych, podobnie jak w przypadku Polski i większości państw UE, przeważają wydatki socjalne. Transfery i wydatki socjalne stanowiły w badanym okresie od 35 do 36,2% wydatków budżetu centralnego. Poziom wydatków socjalnych zbliżony był do średniej EU wynoszącej dla lat 2003-2008 39,9%. Kategoria wydatków pracowniczych finansowanych z budżetu centralnego była drugą pod względem udziału w wydatkach ogółem. Pozycja ta stanowiła od

23,4 do 25,4% przy średniej dla UE 22,8%. Kolejna kategoria – wydatki na dobra i usługi publiczne, stanowiła od 12,5 do 14,2% w badanym okresie. Również ta pozycja charakteryzowała się względną stabilnością i była zbliżona do średniej unijnej za okres 2003-2008 wynoszącej 13,7%. Charakterystyczną dla Węgier kategorią wydatków są natomiast koszty obsługi długu publicznego. Wynosiły odpowiednio one od 7,9 do 9,2% wydatków ogółem przy średniej dla UE 5,7% dla 2003-2008 r. Jednocześnie koszty długu wykazują tendencję rosnącą. Inwestycje w środki trwałe stanowiły od 5,9 do 7,6% przy średniej dla UE 5,4%.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki fiskalne w gospodarce rumuńskiej w latach 2003-2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Deficyt budżetowy jako % PKB	-1,5	-1,2	-1,2	-2,2	-2,5	-5,4
Dług publiczny jako % PKB	21,5	18,8	15,8	12,4	12,7	13,6
Wydatki budżetowe jako % PKB	33,5	33,5	33,5	35,3	36,6	38,5
Główne składniki wydatków budżetu państwa w %:						
– wydatki socjalne i transfery	30,1	29,7	28,8	27,5	28,1	27,3
– wydatki osobowe	25,8	26,4	25,4	26,1	24,6	25,1
– wydatki na dobra i usługi publiczne	15,4	16,2	17,5	18,1	18,2	17,6
– obsługa długu publicznego	4,1	3,6	2,5	2,3	2,6	3,1
– wydatki na środki trwałe	7,8	8,3	11,6	14,1	14,8	13,9

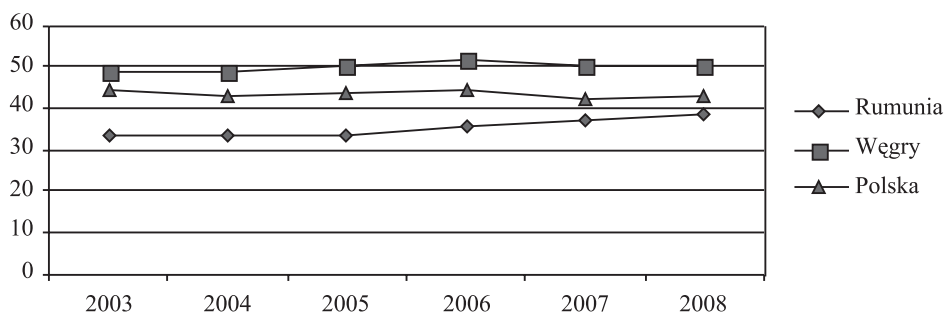
Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

Deficyt budżetowy Rumunii kształtował się w przedziale od 1,2 do 5,4% PKB. Należy jednak podkreślić, że 3-procentowy próg przekroczony został dopiero w 2008 r. W okresie od 2003 r. do 2007 r. wysokość deficytu pozostawała na poziomie poniżej 3%. Poziomu długu publicznego w relacji do PKB był jednym z najniższych w UE. W roku 2003 wynosił on 21,5%, by na koniec badanego okresu osiągnąć 13,6%.

Wydatki budżetu państwa w Rumunii w badanym okresie kształtują się w przedziale od 33,5 do 38,5% PKB. Relacja ta również jest jedną z najniższych w UE.

Transfery i wydatki socjalne stanowiły w badanym okresie od 27,3 do 30,1% wydatków budżetu centralnego. Ten poziom wydatków socjalnych był jednym z najniższych wśród 27 państw Unii Europejskiej. Kategoria wydatków osobowych finansowanych z budżetu centralnego stanowiła od 25,4 do 26,4%. Kolejna kategoria – wydatki na dobra i usługi publiczne, stanowiła od 15,4 do 18,2% w badanym okresie. Pozycja ta była wyższa do średniej unijnej za dany okres wynoszącej 13,7%. Koszty obsługi długu publicznego wynosiły odpowiednio od 2,3 do 4,1% wydatków ogółem przy średniej UE dla lat 2003-2008 wynoszącej 5,7%. Jest to zrozumiałe w kontekście niskiego poziomu długu publicznego w Rumunii. Charakterystyczny dla Rumunii jest rosnący poziom inwestycji w środki trwałe mieszczące się w przedzia-

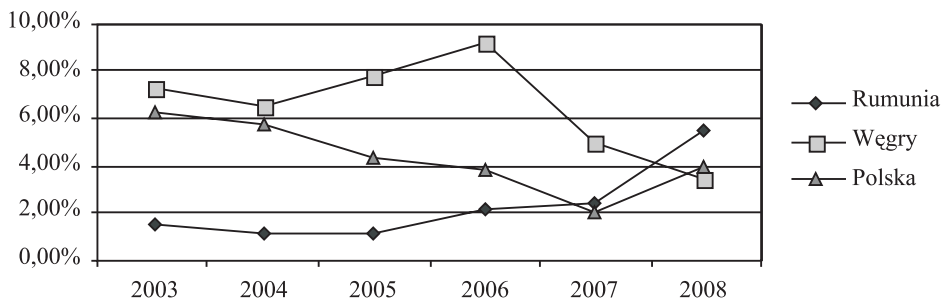
le od 7,8 do 14,8% przy średniej UE dla lat 2003-2008 wynoszącej 5,4%. Poziom inwestycji jest z kolei jednym z najwyższych w krajach Unii.

Rys. 1. Wysokość wydatków publicznych w relacji do PKB w Polsce, Rumunii i na Węgrzech w latach 2003-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

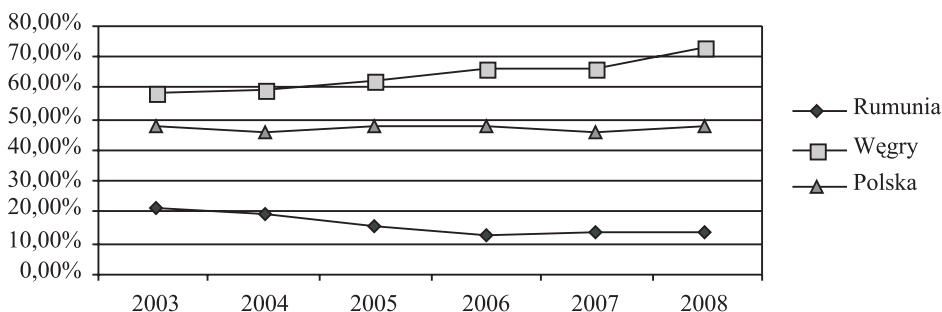
W badanych systemach gospodarczych najwyższy udział wydatków budżetu centralnego w stosunku do PKB odnotowała gospodarka węgierska. Był to w badanym okresie jednocześnie jeden z najwyższych wskaźników w Unii Europejskiej. Zdecydowanie odmienny model funkcjonowania finansów publicznych wybrała Rumunia. Kraj ten miał z kolei jeden z najniższych wskaźników wydatków budżetowych w relacji do PKB. Należy jednak zauważyć, że w roku 2008 nastąpiło wyraźne zwiększenie wydatków budżetowych. Wydatki budżetu centralnego Polski były natomiast w badanym okresie zbliżone do średniej europejskiej i pozostawały na względnie stabilnym poziomie.

Rys. 2. Wysokość deficytu budżetowego w relacji do PKB w Polsce, Rumunii i na Węgrzech w latach 2003-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

W latach 2003-2008 najwyższy poziom deficytu budżetowego wśród badanych systemów gospodarczych zanotowały Węgry. Wysiłki zmierzające do ograniczenia wysokości deficytu widoczne są dopiero w latach 2007-2008. W przypadku Rumunii deficyt pozostawał prawie przez cały badany okres pod kontrolą, poniżej 3%. Dopiero w roku 2008 rumuński rząd zdecydował się na przełamanie tej granicy. Wskaźniki deficytu budżetowego w Polsce pokazują wysiłki decydentów polityki fiskalnej skierowane na ograniczanie wysokości deficytu. W latach 2003-2007 deficyt wyraźnie ulegał obniżeniu. Dopiero podobnie jak w przypadku Rumunii rok 2008 przyniósł odwrócenie tej korzystnej tendencji.

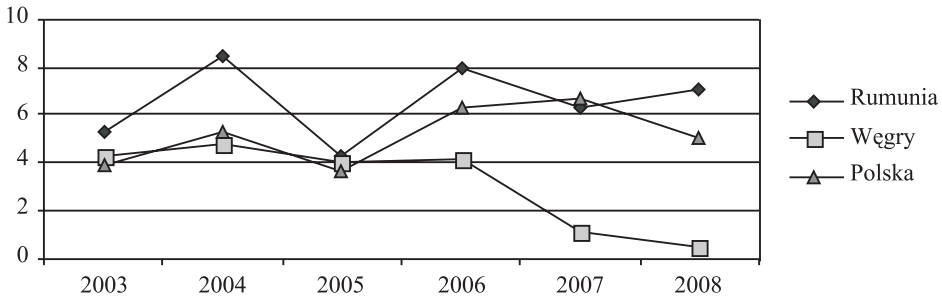

Rys. 3. Wysokość długu publicznego w relacji do PKB w Polsce, Rumunii i na Węgrzech w latach 2003-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

Wysokość długu publicznego w relacji do PKB najniższa była w Rumunii. Jego wysokość w tym kraju należała jednocześnie do najniższych w Unii Europejskiej. W badanym okresie widoczna była w Rumuni tendencja spadkowa wysokości długu. Polska z kolei utrzymywała poziom długu publicznego poniżej 50% PKB. W przypadku Polski badana wielkość charakteryzuje się dużą stabilnością w badanym okresie. Wielkość długu publicznego na Węgrzech była najwyższa wśród badanych systemów gospodarczych w latach 2003-2008. Jednocześnie badana wielkość wykazywała tendencję wzrostową, przekraczając już w roku 2005 60-procentową granicę.

Oceniając gospodarkę Polski, Rumunii i Węgier pod względem wzrostu gospodarczego, należy zauważyć, że państwa te w ciągu badanych lat wykazywały różną od siebie dynamikę PKB. Jedyńm rokiem zbliżenia badanych wielkości był rok 2005. Najwyższe tempo wzrostu gospodarczego notowała Rumunia, przekraczając w 2004 r. granicę 8%. Rumunia osiągnęła również bardzo wysokie tempo wzrostu PKB w latach 2006 i 2008. Gospodarka polska notowała wielkości nieco gorsze od rumuńskiej. Dynamika PKB przekraczała jednak w całym okresie 3%, a od 2005 r.

Rys. 4. Dynamika PKB w Polsce, Rumunii i na Węgrzech w latach 2003-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

widoczny był jej wyraźny wzrost. Najlepszym rokiem wzrostu gospodarczego dla Polski był rok 2007, kiedy osiągnięto 6,6-procentowy wskaźnik. Tempo wzrostu gospodarczego na Węgrzech uległo gwałtownemu załamaniu w 2006 r. Do tego czasu kształtowało się na poziomie nieco powyżej granicy 4%. Lata 2007-2008 to dla Węgier okres głębokiego spowolnienia gospodarczego. Tempo wzrostu PKB spadło w roku 2008 do 0,5%.

3. Podsumowanie

Polska, Węgry i Rumunia to państwa Europy Środkowo-Wschodniej o podobnej drodze przeobrażeń gospodarczych i systemowych. W zakresie polityki fiskalnej każde z nich wybrało jednak inny wariant osiągania celów gospodarczych. Wzrost gospodarczy w zamyśle każdego z badanych krajów miał być osiągnięty przy użyciu innego zestawu narzędzi wydatkowej strony polityki fiskalnej.

W zakresie skali wydatków budżetu centralnego Rumunia i Węgry reprezentują dwie odmienne koncepcje. Węgry miały w badanym okresie 2003-2008 najwyższy spośród badanych systemów gospodarczych poziom wydatków w stosunku do PKB. Pod względem poziomu wydatków Węgry zbliżyły się do państw skandynawskich. Rumunia natomiast wybrała drogę ograniczonego budżetu, decydując się jednocześnie na wszystkie ograniczenia, jakie są związane z taką decyzją. Polska kształtuje swoje wydatki budżetowe w stosunku do PKB na poziomie średniej Unii Europejskiej. Dodatkowo pozytywnie należy ocenić dużą stabilność, jaką charakteryzuje się omawiany wskaźnik w przypadku Polski.

W strukturze wydatków budżetowych badanych systemów gospodarczych należy wyróżnić kilka prawidłowości. Największą pozycją strony wydatkowej są w przypadku wszystkich badanych państw wydatki socjalne i transfery. W przypadku Rumunii ich znaczenie jest nieco mniejsze niż w przypadku Polski czy Węgier. Cechą charakterystyczną struktury wydatków budżetowych na Węgrzech jest duży udział wydatków na obsługę długu publicznego. Dzieje się to częściowo kosztem

rządowych wydatków inwestycyjnych, które z kolei są najniższe w badanych systemach gospodarczych. Odwrotna sytuacja ma miejsce w przypadku Rumunii. Jej wydatki na obsługę długu publicznego są najniższe. Jednocześnie najwyższe były wydatki inwestycyjne budżetu centralnego. Polska ponownie mieści się pomiędzy wskaźnikami Węgier i Rumunii, wykazując się stosunkowo wysoką stabilnością badanej struktury.

Celem przyjętej koncepcji kształtowania polityki fiskalnej jest stabilne wysokie tempo wzrostu gospodarczego. W przypadku gospodarki Polski, Węgier i Rumuni każda z nich miała inny przebieg dynamiki badanego zjawiska. Rokiem o zbliżonych wartościach wzrostu gospodarczego był 2005. Dla Węgier jednak był to jeden z najlepszych w badanym okresie, dla Rumunii zdecydowanie najgorszy. Gospodarka rumuńska miała w latach 2003-2008 najwyższe średnie tempo wzrostu gospodarczego spośród badanych systemów gospodarczych, wynoszące 6,51%. Najniższe średnie tempo wzrostu w badanym okresie osiągnęła natomiast gospodarka Węgier i wynosiło ono 3,1%. Jednocześnie Węgry w roku 2008 zanotowały najniższą wartość wzrostu gospodarczego wśród badanych krajów, które wyniosło 0,5%. Średnie tempo wzrostu PKB w Polsce w badanym okresie wyniosło 5,1%. Wartość ta była o 2 punkty procentowe lepsza niż w gospodarce węgierskiej i 1,41 punktu gorsza niż w rumuńskiej.

Oceniając wybrane systemy gospodarcze Europy Środkowo-Wschodniej przez pryzmat dynamiki wzrostu realnego PKB, należy pozytywnie odnieść się do koncepcji polityki fiskalnej przyjętej przez Rumunię. Kraj ten utrzymywał niską relację wydatków budżetowych do PKB, miał najniższy średni deficyt budżetowy wynoszący 2,33% i najniższą relację długu publicznego do PKB wynoszącą średnio za badany okres 15,8%. Utrzymywanie przez rząd Rumunii takich wskaźników fiskalnych pozwoliło temu krajowi na osiągnięcie najwyższego tempa wzrostu gospodarczego wśród badanych systemów gospodarczych. Jednocześnie niski poziom deficytu i długu publicznego pozwala Rumunii na ograniczenie kosztów obsługi długu publicznego przy jednoczesnym najwyższym w badanych krajach udziale inwestycji w budżecie.

Węgry przyjęły odmienną od rumuńskiej koncepcję wykorzystania narzędzi fiskalnych do stymulacji wzrostu gospodarczego. Wysoki udział wydatków budżetu do PKB przełożył się w przypadku Węgier na wysoki deficyt budżetowy i gwałtowny wzrost długu publicznego. Średnia wartość deficytu w latach 2003-2008 wyniosła 6,48%, a długu publicznego 64%. Przedstawione wielkości nie przełożyły się jednak na dynamikę wzrostu gospodarczego, która była najniższa w badanych systemach gospodarczych. Szczególnie w latach 2007-2008 wyraźnie widać wzrost długu publicznego przy jednoczesnym spadku dynamiki PKB. Jednocześnie struktura wydatków budżetowych Węgier wykazuje niekorzystne tendencje polegające na systematycznym wzroście udziału kosztów obsługi długu publicznego. Już w badanym okresie odbywało się to przede wszystkim kosztem wydatków inwestycyjnych. Na-

leży oczekiwać, że proces ten będzie się pogłębiał ze względu na niekorzystne zmiany w wysokości długu i dynamice PKB w 2008 r. oraz prognozy gospodarcze dla Węgier na lata 2009-2010⁷.

Gospodarce polskiej w latach 2003-2008 nie udało się utrzymać w normie wszystkich wskaźników fiskalnych. Dotyczy to przede wszystkim wysokości deficytu budżetowego, którego wartość tylko w 2007 r. była niższa niż przyjęte 3%. Średnia wartość tego wskaźnika wyniosła w badanym okresie 4,33%. Wysokość deficytu nie przełożyła się jednak w naszym kraju na wysokość długu publicznego w relacji do PKB. Jego wielkość była stosunkowo stabilna i średnio w badanym okresie wynosiła 46,6%. Pozytywnie ocenić należy również wysokość wzrostu gospodarczego, sytuującego Polskę między Węgrami a Rumunią. Struktura wydatków budżetowych zbliżona jest jednak w przypadku Polski bardziej do rozwiązań węgierskich niż rumuńskich.

Przedstawiona analiza ukazuje zagrożenia, jakie dla gospodarki krajów Europy Środkowo-Wschodniej mogą nieść błędy popełniane w doborze narzędzi strony wydatkowej polityki fiskalnej. Podstawowym celem polityki fiskalnej jest osiągnięcie długookresowego wzrostu gospodarczego. Często jednak przed wschodzącymi systemami gospodarczymi pojawia się pokusa osiągnięcia krótkookresowych celów społecznych. Wykorzystując deficyt budżetowy, można takie cele osiągać dla zapewnienia np. spokoju politycznego. Efektem ubocznym jest jednak bardzo często wzrost długu publicznego. Gospodarka Węgier jest przykładem na negatywny wpływ doboru narzędzi fiskalnych do realizacji zadań krótkookresowych. Malejąca dynamika wzrostu realnego PKB jest efektem takich właśnie działań. W konsekwencji kolejnym celem rządu węgierskiego musi stać się powrót do równowagi w finansach publicznych. Rząd Węgier sam więc, najpierw dobrowolnie, później z przymusu, pozbawia się narzędzi, jakimi może stymulować stabilny długookresowy wzrost gospodarczy. Wydaje się, że dla specyfiki wschodzących systemów gospodarczych regionu Europy Środkowo-Wschodniej najlepsze w zakresie strony wydatkowej polityki fiskalnej są rozwiązania rumuńskie. Dbanie o dyscyplinę w finansach publicznych, niski deficyt przekładający się na niski dług publiczny zapewniają wysokie tempo wzrostu gospodarczego. Cel główny polityki fiskalnej przeważa w tym przypadku nad celami krótkookresowymi. Jednocześnie w gospodarce z utrzymaną dyscypliną w finansach publicznych łatwiej jest wykorzystać narzędzia fiskalne w przypadku globalnego spowolnienia gospodarczego, jakie nadeszło w drugiej połowie 2008 r. Analiza procesów zachodzących w polityce fiskalnej Węgier czy Rumunii wydaje się niezbędna również w Polsce, gdzie wciąż istnieje ryzyko wykorzystania narzędzi fiskalnych do osiągania celów krótkookresowych, kosztem długotrwałego wzrostu gospodarczego.

⁷ Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dane z dnia 5.05.2009 r.

Literatura

Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Fedorowicz Z., *Polityka fiskalna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1998.

Hübner D., *Makroekonomiczna polityka stabilizacyjna*, Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, Warszawa 1992.

Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Pietrewicz M., *Polityka fiskalna*, Poltext, Warszawa 1994.

Piotrowska M., *Wzajemnie oddziaływanie polityki monetarnej i fiskalnej w obszarze euro*, <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/41/10>.

FISCAL GROWTH STIMULATORS IN THE COUNTRIES OF CENTRAL-EASTERN EUROPE

Summary

The article presents the issues of fiscal stimulus for economic growth. This problem is particularly relevant in the new EU countries that represent different approaches to the selection of fiscal policy in stimulating economic growth. The author focuses on the expenditure side of fiscal policy and analyzes the relationship between the level of budget deficit and public debt and growth.

In the countries of Central-Eastern Europe, a high level of budget expenditure in relation to GDP, a high level of deficit and debt have a significant impact on reducing the pace of economic growth.